

Javaslat a
„A Pápai Lutheránus Sziget kincsei, avagy
a pápai evangélikusság hit- és közéleti értékei”
települési értéktárba történő felvételéhez

Készítette:

Venczel Csaba
a Pápai Evangélikus Egyházközség felügyelője

(aláírás)

Pápa, 2015. november 11.

1. A javaslatot benyújtó (személy/intézmény/szervezet/vállalkozás) neve:

Venczel Csaba a Pápai Evangélikus Egyházközség felügyelője

2. A javaslatot benyújtó személy vagy a kapcsolattartó személy adatai:

Név: Venczel Csaba

Levelezési cím: 8500 Pápa, Esterházy K. u. 13.

Telefonszám: 20/5636936

E-mail cím: venczelcs@yahoo.com

II. A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése:

„A Pápai Lutheránus Sziget kincsei, avagy a pápai evangélikusság hit- és közéleti értékei”

2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása

☐ agrár - és
élelmiszergazdaság	☐ ipari és műszaki
megoldások	☐ természeti környezet
☐ egészség és életmód	☒ <u>kulturális örökség</u>	☐ turizmus
☐ épített környezet	☐ sport	

3. A nemzeti érték fellelhetőségének helye: Pápa városa

4. Értéktár megnevezése, amelybe a nemzeti érték felvételét kezdeményezik

☒ települési ☐ tájegységi ☐ megyei ☐ külhoni magyarság

5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása

A reformáció ötszáz esztendő múltjára tekintve, idézzük fel Payr Sándornak (a Magyar Királyi Erzsébet Egyetem Evangélikus. Hittudományi Kara egyháztörténet tanárának) „A Dunántúli Evangélikus Egyházkerület története” című 1924-ben íródott művének sorait, mely a kor felekezeti hittudományát jellemző szellemiségben fogant, és dolgozta fel városunk evangélikus gyülekezetének történetét, s bár napjainkra az újabb kutatások eredményei finomították, mélyebb összefüggésekre alapozták e témájú ismereteinket, máig számos értékes megállapítást tartalmaz.

„Sárvár mellett a dunántúli reformáció harmadik központja Pápa volt. A várost I. Ferdinánd 1527-ben a lutheránus Thurzó Eleknek adományozta s ennek birtokában maradt 1535-ig, amikor Enyingi Török Bálint kapta meg. A reformáció még Thurzó idejében kezdődött meg Pápán. Városunkban 1531-ben már evangélikus iskola is volt. 1534-ből pedig a pápai tanítónak neve is ismert: Gyzdawyth Péter. Vele egy időben, vagy közvetlen utána működött Pápán bizonyos Bálint pap is, akit E. Török Bálint már 1536. Debrecenbe vitt magával.

Török Bálint nejevel, Pemflinger Katalinnal, a "lutheránus nőoroszlánal" együtt buzgón ragaszkodott evangélikus hitéhez.

Sztáray Mihály, a jeles énekköltő és püspök, aki 1565 körül jött Pápára lelkesnek, szintén hű maradt a lutheri irányához. Sztáray halála után 1574. október 14-én Huszár Gált, a jeles író és könyvnyomtatót hívták meg lelkesnek.

A francia és vallon zsoldosok 1600-ban fellázkodtak. A lázadók elleni csatákban a költő Zrinyi Miklós szavai szerint az evangélikus hitbuzgóság élesztette a pápai vitézek hősi bátorságát.

Pápán a lutheránusok iskoláiban tanult Kanizsai Pálfi János, kinek érdeme, hogy hazánkban a presbitériumot ő szervezte először Pápán 1617-ben heidelbergi mintára.

A pápai evangélikusok 1705. körül szerveződtek külön gyülekezetté. A Rákóczi-szabadságharc idején némiképpen megerősödtek, 1707-ben házat vásároltak a Fő téren – valószínűleg a mai Griff szálló helyén –, itt rendezték be imaházukat és iskolájukat. A fellendülést azonban hamarosan megtörte az ellenreformáció: 1714. február 3-án Eszterházy Ferenc földesúr katonákkal üzette el a papot és a tanítót, könyveiket nyilvánosan elégették. Ezzel a lutheránus hitélet mintegy hetven évre teljesen megszűnt Pápán, a visszatérésre csak II. József türelmi rendelete adott lehetőséget.

Eszterházy Károly egri püspök 1784-ben adományozta azt a telket a gyülekezetnek, amelyen a mai templom is áll. Az 1786-ra felépült kis imaháznak azonban – a rendelet értelmében – sem tornya és harangja, sem utcára néző ajtaja nem lehetett.

1877-ben a karizmatikus püspök-lelkész, Gyurácz Ferenc püspök adománygyűjtő vállalkozásba kezdett és néhány év alatt az egyháztagok felajánlásaiból elegendő forrásra tett szert az új – immár toronnyal és haranggal is rendelkező – templom felépítéséhez. A régi imaházból csak az oldalfalak alapjait tartották meg. Az új templom építését Luther születésének 400. évfordulóján, 1883 tavaszán kezdték meg Hencz Antal keszthelyi építész tervei alapján és 1884. október 26-án szentelték fel."

A második világháború harcai során a légnyomás betörte a templom ablakait és leverte a vakolatot. Felújítására csak 1949-ben került sor, ugyanekkor az orgonát is átalakították elektromos meghajtásúvá és az épület belső terét is újrafestették a celldömölki Rács-Reich Imre festőművész tervei alapján, öskeresztény motívumok felhasználásával. 1988-ban újabb felújításon esett át a templom, lecserélték a tetőszerkezetet és a nyílászárókat, felújították a csatornát és a padok alatt villanyfűtési rendszert alakítottak ki.

A gyülekezet 1787-ben alumneumot (bentlakásos iskolát) szervezett, ettől kezdve létezett evangélikus elemi iskola Pápán. 1862-ben a templom udvar kapujától balra eső földszintes épületben kap helyet az iskola. 1884-ben a régi templom bontott anyagából megépült az Árok utca felőli kétszintes iskolaépület. Az intézmény 1896-ban felvette az Ágostai Hitvallású Evangélikus Népiskola nevet, melyet 1945-ig viselt. Az egyházközség elemi népiskolája szellemi örökségére építve 2001-ben újjászervezte az alapfokú oktatást a Gyurácz Ferenc Evangélikus Általános Iskola megalapításával. A régi iskolaépület 2013-ben új kétszintes épületrésszel bővült.

Egy országos projekt keretében 2014 szeptemberében, az udvarban megnyitotta kapuját a Pápai Lutheránus Sziget legújabb kincse, az Evangélikus Látogatóközpont. Mely ízellítőt nyújt a gyülekezet gazdag tárgyi és szellemi hagyatékából az érdeklődők számára.

A gyülekezet keretein belül évszázados múltra visszatekintő buzgó szellemi élet zajlik. Az immár 25 éve alapított Gyurácz Ferenc Gondolkodói Kör, a Bora Katalin

Asszonykör és a Luther Márton Olvasóköri alkalmaira nem csak a helyi evangélikusság, hanem felekezettől függetlenül Pápa valamennyi polgárát szívesen invitálják. Emellett a helyi közösség jelentős képviselői erejét szimbolizálja, hogy a Veszprémi Evangélikus Egyházmegye esperesi székhelye is városunkban található.

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett

A Pápai Evangélikus gyülekezet több mint 300 éves múltjára tekintve bizvást állíthatjuk, hogy annak történelem, közösség és település formáló tevékenysége napjainkig meghatározó tényezője Pápa és térségének, valamint Veszprém megye polgári értékrendjének, lelki, szellemi és anyagi gyarapodásának.

Városunk legtehetősebb polgárai (mint példának okáért Kluge és a Matus családok, Bráder Sándor, vagy épp Vitéz Draskóczy István, felvidéki testvérvárosunk, Losonc szülőtte, a Pápai Evangélikus Gyülekezet felügyelője, ki a két világháború között tagja volt városunk képviselőtestületének és a megyei törvényhatósági bizottságnak is), és korunk tehetséges művészei, mint például Borbély Lajos, Kiss László, Mező Lászlóné, Zsédényi Adrienn úgy tekintettek elért eredményeikre, miképp keresztyén ember Istentől kapott kegyelmi ajándékára. Tudva, hogy az ajándékkal együtt feladatot is kaptak ezért az anyagi támogatás mellett különböző megbízásokat is elvállaltak a gyülekezet szolgálatában.

Neves lelkipásztoraink nem csak hitéleti, de világi értelemben is beírták nevüket „városunk történelem könyvébe”, hisz Sztárai Mihály és Huszár Gál reformatori - prédikatori irodalmon történeti írásos emlékeire, Sikos István 222 kötetes muzeális értékű – a reformáció koráig terjedő könyvtári hagyatékára, Gyurácz Ferenc püspök úr gyülekezeti, pedagógiai és irodalmi munkássága mellett közéleti tevékenységére: országgyűlési és városi képviselői munkássága, a Jókai köri tagsága, Bácsi Sándor lelkész 1956-os bátor kiállítására, Dr. Fabiny Tibor professzor kutatási eredményeire joggal lehet büszke minden pápai polgár.

7. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája (bibliográfia, honlapok, multimédiás források)

A Dunántúli Evangélikus Egyházkerület története, a Dunántúli Ágostai Hitvallású Evangélikus Egyházkerület megbízásából írta Payr Sándor, a M. Kir. Erzsébet Egyetem Evang. Hittudományi Karán az Egyháztörténet Tanára. I. Kötet. (A Mű Első Fele.) Sopron. Nyomatott Székely És Társa Könyvnyomdájában. 1924. Magyar Elektronikus Könyvtár: <http://mek.oszk.hu/01800/01850/html/01.htm>
<http://gyuratz.lutheran.hu/>

Átadták az evangélikus iskola új épületét:

http://www.papa-ma.hu/cikk_reszletes.php?id=9980

Megnyílt az Evangélikus Látogatóközpont Pápán:

http://www.papa-ma.hu/cikk_reszletes.php?id=12089

8. A nemzeti érték hivatalos weboldalának címe:

<http://lutheran.hu/>

III. MELLÉKLETEK

1. Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe vagy audiovizuális dokumentációja

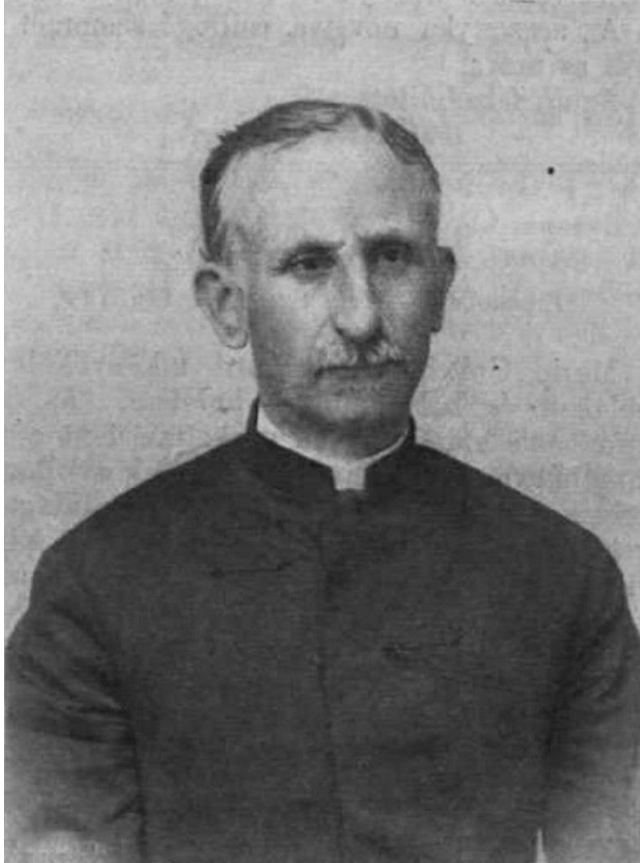
Kluge Károly

(forrás: <http://wiki.strandkonyvtar.hu/index.php?title=Kluge-csal%C3%A1d>)

Kluge Ferenc

(forrás: <http://wiki.strandkonyvtar.hu/index.php?title=Kluge-csal%C3%A1d>)

Gyurátz Ferenc püspök (1895–1916)

([https://hu.wikipedia.org/wiki/Nyugati_\(Dun%C3%A1nt%C3%BAli\)_evang%C3%A9likus_egyh%C3%A1zker%C3%BClet](https://hu.wikipedia.org/wiki/Nyugati_(Dun%C3%A1nt%C3%BAli)_evang%C3%A9likus_egyh%C3%A1zker%C3%BClet))

Ág. hitv. evang. templom

Üdvözlét Pápáról!

A pápai evangélikus templom

(forrás: http://www.jmvpk.papa.hu/kepeslap/evangelikus_templom_3)

A pápai evangélikus templom

(forrás: http://www.jmvk.papa.hu/evangelikus_templom)

A pápai evangélikus templom

A Bora Katalin Asszonykör foglalkozása
(forrás: www.papa-ma.hu)

A Gyurátszék vendége: Dr. Kövér László, az országgyűlés házelnöke
(forrás: www.papa-ma.hu)

A Gyurátszék vendége: Dr. Áldozó Tamás polgármester
(forrás: www.papa-ma.hu)

A Gyurácz Ferenc Evangélikus Általános Iskola új épületrészének átadási ünnepélye: 2013. szeptember 1.

A fotón balról haladva: Egyházi Andrea a Pápai Tankerület igazgatója, Unger Tamás alpolgármester, Polgárdi Sándor esperes, Dr. Kövér László az országgyűlés házelnöke, Hegyi László, az Egyházi, Nemzetiségi és Civil Társadalmi Kapcsolatokért Felelős Államtitkárság kabinetfőnöke, Szücs Gábor, az iskola igazgatója.

A háttérben: Zsegraics Gyula a kivitelezést elvégző Bótakő Kft. ügyvezető igazgatója, Szemerei János a Nyugati (Dunántúli) Evangélikus Egyházkerület püspöke, Vajda Imre az egyházközség másodfelügyelője

(forrás: www.papa-ma.hu)

2. A Htv. 1. § (1) bekezdés j) pontjának való megfelelést valószínűsítő dokumentumok, támogató és ajánló levelek

VESZPRÉMI EVANGÉLIKUS EGYHÁZMEGYE ESPERESI HIVATALA

404./2015.

Pápa, 2015. 11.10.

AJÁNLÁS

**„A Pápai Lutheránus sziget kincsei, avagy
a pápai evangélikusság hit- és közéleti értékei”
települési értéktárba történő felvételhez**

A pápai reformáció kezdetei igen korán, 1527-től kimutathatóak. Városunkban 1531-ben már lutheri szellemben működött iskola. Ismert 1534. évből egy evangélikus tanító Gyzdawith Péter.

Később a Nádasdy család befolyása érvényesült Pápán, akik a XVI. Század végéig a reformáció buzgó patrónusai voltak. Dévai Bíró Mátyás, a magyar Luther”, Sztáray Mihály, a korai magyar irodalom legjelesebb képviselője, illetve Huszár Gál énekköltő is szolgáltak Pápán.

Most, hogy a Reformáció 500 évfordulójának megünneplésére készül a Magyarországi Evangélikus Egyház, egyházunk térképén, hacsak a történelmi múltat nézzük, akkor Sopron, Kőszeg és Sárvár után Pápán is hangzott Isten ígéje, az evangélium először német és magyar anyanyelven. Szószékeken, granárium jellegű templomokban lutheri szellemben hangzott az igehirdetés. Evangélikus gyülekezetek múltja tükrözi, hogy először építettek iskolát s azután templomot.

A Pápai Evangélikus Egyházközség története 1531-től kezdve nagyon gazdag. Lelkészeink, felügyelőink s patrónusaink, jótevőink, híveink segítségével áldozatos munkák és szolgálatok folytak évszázadokon keresztül.

A város és az egyházközség mindig is összetartozott. Pápa város polgárai között ott éltek és élnek mai egyházukhoz hű evangélikusok. Hitük és szeretetük kötődik a város különböző területein épült istentiszteleti helyekhez.

Gyülekezetünk múltja és értékei felbecsülhetetlenek. Az Isten gondviselése mindig elkísérte az Ő népét azon az úton, ahol az evangéliumot tisztán és igazán hirdették és szentségeket helyesen szolgáltatták ki.

Ha visszatekintünk a közel 500 éves egyháztörténetünkre csakis a hálaadás van a szívünkben! 1714 után amikor az evangélikusoknak a város el kellett hagyniuk s Homokbödögére jártak istentiszteletre.

Egyik anyakönyvüket (*Matricula 1708-1714*) egy pápai római katolikus polgár szolgáltatta vissza.

Gazdag a múlt. Evangélikusok 1784-ben először engedélyt kaptak arra, hogy ideiglenesen Ács Mihály nemes házában istentiszteletet tartsanak. 1784-ben megalakul az evangélikus gyülekezet a Türelmi rendeletet követően. S a torony nélküli barokk templom 1786-ban lett készen.

A pápai születésű Voyta Adolf 1881 április 24-én megbízást kapott a paplak, tanítólakás, iskola és templom tervrajzainak elkészítésére és a költségvetés összeállítására.

Egy neves pápai evangélikus Család.

Id. Kluge Károly a céget alapító Carl Friedrich Kluge – akinek már több felmenője is kelmefestéssel foglalkozott- 1783-ban, tapasztalatgyűjtő, hosszú út után érkezett Magyarországra. 1786-ban költözött Pápára, ahol üzemet létesített, s már abban az évben ott találjuk a régi evangélikus templom építői között. A mindennapos viseletben és lakáskultúrában népszerű „kékfestő anyag gyártásának” egyik központjává vált Pápa.

A család a 19. században a város legvagyonosabb rétegéhez tartozott. Az evangélikus egyházközség azonban nemcsak anyagi, hanem egyéb területén is sokat köszönhet a család tagjainak. Soraikból papnék, felügyelő, nőegyleti elnök került ki.

Gyurácz Ferenc lelkészi működése első évtizedeiben sikerült átépítenie, felújítania, bővítenie a pápai „insula lutherana” valamennyi épületét. Gyurácz gazdag lelkészi életpályát futott be Pápa városában. 1895-től 1916-ig a Dunántúli Evangélikus Egyházkerület püspökeként is szolgált. Hálával tekintünk a Püspök s az itt szolgáló evangélikus lelkészek szolgálatára.

Amikor múltunkra s értékeinkre tekintünk egyben a jövőbe is szeretnénk sokak figyelmét irányítani.

Evangélikusokként hisszük és valljuk, hogy a keresztyén élet és nevelés alapja a XXI. században is a templom és az iskola marad, Reményik Sándor sorai nem veszítették aktualitásukat.

Amikor a Pápai evangélikus egyházközségben közösséget építenek, programokat valósítanak meg s mind e mellett építkeznek is. Az a szisztematikus elképzelés, amely az egyházközség előtt van, abban a legszebb evangélikus hagyományaink folytatását látjuk. S próbálnak keretet adni az itt folyó, remélhetőleg generációkon átívelő szellemi, lelki munkának. Ezen a helyen, a szigeten biztosítják lakói védelmét, de nyitva állnak minden Istent kereső, jó szándékú ember előtt.

Jó szívvel, élő reménységgel ajánlom a települési értéktárba történő felvételhez

„A Pápai Lutheránus sziget kincsei, avagy
a pápai evangélikusság hit- és közéleti értékeit.”

Tisztelettel:

Polgárdi Sándor
Polgárdi Sándor
esperes

3. A javaslatához csatolt saját készítésű fényképek és filmek felhasználására vonatkozó hozzájáruló nyilatkozat

Nem tartalmaz saját készítésű fényképet és filmet a dokumentum. A felhasznált fotók forrásai a képek alatt feltüntetésre kerültek.